

COMMENTARIA IN EPISTOLAM AD GALATAS, CAP. VI.

*Sunt sic passioni configurent et conforment. Rursum ii.
qui a Deo morbis et errumis affliguntur, ut
Christi hic in cruce, post hanc vitam in gloria
conformentur. Sic S. Franciscus, ut narrat Bonaventura,
cap. xii^o Vitae S. Francisci, ab angelo
Seraphino crucifixum aли suis confinente, Christi
crucifixi stigmata, id est clavos per pedes et manus
vulnusque lateris instar Christi accepit, quia
totus in Christi crucifixi amorem, imitationem et
obsequium transire gestebat. Erant hi clavi non
e ferro, sed e carne mortua calli, instar clavorum,
capite scilicet crassione extante, et cuspide
acuta interius reflexa, qui sanctum virum ita cruci-
abant, ut vix incedere posset: sicut nos tor-
quent in incessu calli pedum a carne mortificata,
quos Flandri exterem oghen, Galli nids d'agache vo-
cant. Exereverat, ait S. Bonaventura, in Fran-
cisco insuperabile amoris incendium boni Jesu in
lampions ignis atque flammorum, ut Seraphicus
desideriorum ardoribus ageretur, et per Seraphim
stigmata sibi imprimentem cognovit se non
per martyrium carnis, sed per incendium mentis
totum in Christi crucifixi similitudinem transfor-*

Mihi absit gloriari nisi in cruce Iesu Christi.
Crux est scala beatae ETERNITATIS.
O longa et fortunata ETERNITAS!

COMMENTARIUS

IN EPISTOLAM

AD EPHESIOS.

ARGUMENTUM.

Prior Epistola pars dogmatica est, dispu-
tatio profundissime usque ad cap. iv de arcano
divinae predestinationis, illiusque beneficiorum
admiratur. Sollicitus primo, quod Deus predestinat
nos homines sibi inimicos reconciliare, iisque
per mortem filii sui. Secundo, quod Gentes atque
in hac predestinatione praeliteruntur Iudeis Deum
volentibus. Tertio, quod ita Deus ab eterno sua
providentia res disponuerit, ut inter tot myriades
hominum, qui tunc in mundo erant, et ante
Christum fuerant, soli Ephesi, alique pauci
fideles acceptent predicationem et doctrinam
Evangelii, fidem, remissionem peccatorum om-
nemque benedictionem Christianam.

Deinde eos in fide stabilit, carpitque Philoso-
phorum ac Poetarum, et subortores Ephesi Si-
monis Magi, ejusque asscelarum errores: nam,
ut ait Chrysostomus, multi Philosophorum in
hac urbe (Epheso) fuerunt. Dicitur et Pythagoras
hinc prodidit. Ille est omnis schola Ionica, et
qua prodiit Plato. Unde et Platonico erroris
Ephesi grannantes carpit et perstringit hic Paulus
ut ex Epistole decursu patet.

Erat enim Ephesus Asia minoris metropolis,
idololatria, et qua ex ea sequitur, magiae et
præstigiis magicis ac erroribus dedita. Unde Ephesi
si conversi a Paulo, coram eis libros magicos
plurimos combusserunt, ut dicitur Act. xix, 19.
Fuit quoque Ephesi celeberrimum templum Dia-
nes, quam ἐνόπλας, id est multimanneam, vo-
cabant: ita enim pingebatur, ut multas haberet
mannas, quo significantur eam omnium bestia-
rum et viventium esse nutricem, ait Hieronymus
in prologo.

Posterior Epistola pars ethica est, qua, a capite
iv ad finem Epistole, cuique hominum etati et
conditioni recte et christiane vivendi modum
prescribit (1). Stylus profundus est et grandilio-

(1) Totius Epistole argumentum et tractationem sic
constitutus Alioth: In priori scilicet parte, cap. i-iii, Pan-
ius primo laudat et celebrat immensum mysterium Christi
beneficiu, per quod omnes in eo credentes salvi et jus-
titie sunt, cap. i, 3-ix, 10; deinde ostendit quonodo

quus, quia sapientissimus sapientibus scribit contra sapientes Philosophos.

Missa est Roma e carcere per Tychicum diacono-
num, ut patet cap. iv, vers. 1, et cap. vi, vers. 20,
anno Christi 92, ut ait Baronius (2).

Ubi nota: Epistole, quas scripsit Apostolus e
carcere, quasi concluso utre, plus eructant sa-
pientie et spiritus: amhelans enim ad martyrium,
ejusque desiderio uestuaria illas scripsit, quasi
ultimas et cyneas suas cantiones. Talis est hec,
talis ad Colossenses, talis ad Philippienses, talis
denique ad Timotheum secunda. Ex hac sane
Epistola, que inquit Hieronymus, subtilissima est,
agnoscas Pauli fervorem, profunditatem;
spiritum, indolum. Videtur enim musto plenum
hic pectus eius altissima spirare et convolare,
ut sublimatus conceptuum suorum sermo ejus
assequi non possit, nedum exprimere. Hinc pre-
alii epistolas, hinc longas, implexas, convolutas
habet sententias; abundat hyperbatis, ananta-
poditis, ellipsis aliisque que dixi Can. 38.

Denuo occasio scribende hujus Epistole fuit,
quod, sicut prædixerat Ephesis ad se Miletum
evocatis Paulus, Act. xx, 29, inquiens: « Ego
scio, quoniam intrabunt post discessionem meam
lupi rapaces in vos, non parcentes gregi; et ex
vobis ipsius exurgent viri loquentes perversa, ut
abducant discipulos post se: propter quod vigilate,
ita revera acciderit; nimurum ex Judeo-

illud Christi mysterium in unum eundemque Dei popu-

lum Iudeos et Gentiles coadunare debet, cap. ii, 11-22;

postremo declarat se maxime ad Gentes convertandas esse

a Deo vocatum, atque in hoc opus laboribus ac volitiscum-

bere. Pars posterior varias continet cohortationes, quium

ad pietaatem vitamque christianam in universo, cap. iv,

1-v, 20; tum ad singulas singularum Christianorum of-

ficia, cap. v, 20-vi, 24.

(2) Hanc Epistolam fuisse encyclopicam, id est, non ad

Ephesios solos, sed Asia minoris Ecclesias plures missam

esse, nempe ad Ecclesias in Ephesia, quam Apostolus tanquam

primariam et quasi matrem ceterarum in inscriptio-

nominaverit, conjunctas, recentiorum interpretum pie-

rique statuunt. Eam autem anno 58 exsunte scriptam

at Sepp, op. cit. tom. II, pag. 367.

christianis (cum adverterent per Evangelium suam legem et Synagogam aboleri) qui erant Ephesi, et in reliqua Asia, plures factos esse apostatas et hereticos, qui Pauli hostes infensissimi, ejus et Evangelium et studia omnia evertore co-nabantur.

Id patet primo, ex eo quod qui ex Asia erant Iudei, primi fuerunt, qui Hierosolymis contra Paulum turbas concitarunt, et in ipsum manus iniecserunt, ut dicitur Act. xxi, 27. Secundo, ex eo quod ipse Paulus ad Timotheum cum querela scribit, epist. II, cap. 1, vers. 15: « Seis, inquit, hoc, quod versi sunt a me omnes, qui in Asia sunt (Iudei scilicet Iudaizantes), ex quibus est Phygelius et Hermogenes. » Addit Metaphrastes in sermone De S. Petro et Paulo, Phygelium a S. Petro factum (quod tamen non videtur probabile) Episcopum Ecclesiae Ephesiae, eumque Iudeos credentes a fide avertisse.

Timens ergo Paulus, ne Gentiles Asiani et Ephesini ad fidem Christi a se conversi, ab hisce lupis seducerentur, ad eos, adhuc in Christi fide con-stantes, hanc scribit Epistolam (ad Gentes enim,

non autem ad Iudeos, esse scriptam patet cap. III, vers. 1, et cap. II, vers. 11), ut eos in fide et officio contineat, quod et fideliter prestiterunt.

Testis est S. Ignatius, qui post quadraginta annos ad eosdem Ephesios scribens, eorum in fide constantiam, et heresos ac hereticorum odium hisce verbi dilaudat: « Novi nonnullos per vos trans-entes habere perversam doctrinam peregrini et maligni spiritus, quibus negatis transitum, et spargendam eizanam, obturatis auribus ne recipereis errorem, quem docent. » Et unde hoc ha-bebant Ephesi, superius indicat, cum ait: « Vos itaque estis ejusmodi a talibus instructoribus erudit, a Paulo Christi pleno, et fidelissimo Ti-motheo. » Et iterum: « Honestissimum supra mo-dum laudat (Onesimus Episcopus vester) ves-trum decentem compositumque ordinem, quod que omnes secundum veritatem vivitis, et quod nullus sit inter vos heresi locus, sed nec auditor nomen illius, quam solius Iesu Christi veri pas-toris et magistrorum, et estis, ut Paulus vobis scripsit, unus corpus et unus spiritus, propterea quod vocati estis in una spe vocationis vestre. »

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Quoniam Deum, quod per Christum nos praedestinarit, et omni gratia cumularit, itaque instaurari omnia quae in celis et quae in terra sunt.

Secundo, vers. 11, excitat Ephesios ad laudem Dei, utpote qui eos ad hanc gratiam per alii sorte vocaverit.

Tertio, vers. 15, agit gratias Deo ab fidem et charitatem Ephesiorum, orans ut perfectam in Christo sapientiam adipiscantur, scilicet ut penetrent magnitudinem sue vocationis, Deique potentiam qua eos ad Christum convertit, quaque Christum a morte susciliavit, et supra omnes angelos exaltavit, consti-tuitque caput supra omnem Ecclesiam.

1. Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Iesu. 2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo. 3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in celestibus, in Christo, 4. sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. 5. Qui prae-destinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis sua, 6. in laudem gloriae gratiae sua, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo. 7. In quo habemus redempcionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus, 8. quae superabundavit in nobis in omni sapientia et pru-dentia: 9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis sua, secundum beneficium ejus, quod propositus in eo, 10. in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quae in celis, et quae in terra sunt in ipso; 11. in quo etiam et nos sorte vocati sumus praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sua. 12. Ut simus in laudem gloriae ejus nos, qui ante speravimus in Christo: 13. in quo et vos, cum audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestrae), in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, 14. qui est pignus hereditatis nostrae in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius. 15. Propterea et ego audiens fidem vestram, quae est in Domino Iesu, et dilectionem in omnes sanctos, 16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: 17. ut Deus, Domini nostri Iesu Christi pater glorie, det vobis spiritum sapientiae et revelationis, in agnitione ejus: 18. illuminatus oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit spes vocationis ejus, et quae divitiae glorie hereditatis ejus in sanctis, 19. et quae sit supereminen-sis magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis ejus, 20. quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis: et constitutus ad dexteram suam in celestibus, 21. supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. 22. Et omnia subiecti sub pedibus ejus: et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, 23. quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. **OMNIBUS SANCTIS**, — id est omnibus Christianis, qui sancti sunt vocatione, baptismo, debito obligatione: quia in baptismō sanctificati, sunt ad sancte vivendum, debentque in

omni vita et conversatione esse sancti, ut dixi Rom. I, 7. Unde explicans subdit: **Kapitolo, et obligatio-**

ET FIDELIUS IN CHRISTO IESU, — id est credenti-
bus in Christum. Est hebraismus: **Hebreum**

enim **נָאֵם** *neeman* et nomen est significans fidelem, et participium significans credentem. Rursum, credere in Christo, et credere in Christum, idem sunt, ut dixi. Ubi nota : *Conjunctio et est hic explicativa, et significat id est, uti et Galat. vi. 16, et Colos. ii. 8.*

3. BENEDICTUS DEUS. — Dupliciter, ait Hieronymus, *qui locus legi potest*: «Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Iesu Christi: ut sit benedictus Deus, qui universorum conditor est, et hucus distinctio; deinceps inferatur, qui est et Pater Domini nostri Iesu Christi. Vel ita, ut Deus et Pater ad Dominum nostrum in communereferatur: Benedictus Deus eis, qui assumptus est, homini; et Pater ejus, qui in principio apud Deum fuit aliis Verbum. Non quo aliis assumptus homo, et alii sit sermo qui assumptur; sed quo unius atque idem pro varietate causarum, nunc sublimis, nunc humilis praedictur. » Simili sensu dicit Christus Magdalene: « Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum; Deum meum, et Deum vestrum, » *Ioan.* xx, 17. Et secundus hic sensu planior est, magisque fluit. Unde correctissime exemplaria infer *Deus* et *Pater* nullam dialetos notam, *ut communiteriquejuntur*.

QUI BENEDIXIT NOS, — id est, qui beneficet nobis, copiose cumulavit nos suis bonis et beneficiis. Dei enim dicere non est aulicum (*salici enim aurea sepe promittunt, sed parum re ipsa prestant*), sed simplex est, sincerum et efficax: *heus enim plura facit et prestat, quam promittit.* Idem imitans viri fideles et cordati.

**BENEDICTIONIS
SACRAE
MULTIPLICE
QUALIBUS?**

OMNI BENEDICIONE (id est omni bono, beneficio et dno, non terreno, ut sunt honores, opes, forma, robur, voluptates: has enim non conferre nobis Christus; sed) SPIRITUALI, — puta fide, gratia, peccatorum remissione, iustitia, amicitia Dei, virtutibus, bonis operibus, per ea non destinando, et si in iis perseveremus, nos ad gloriam eternam eligendo, ut dicatur nobis: « Venite, benedicti, possidete paratum vobis regnum a constitutio mundi, » ait Chrysostomus; haec enim summa est et extrema benedictione. Unde addit:

IN COELESTIBUS, — sollicito donis, puta coelesti gralia, coelesti vita et moribus nunc, et postea coelesti gloria. Secundo. S. Hieronymus, «in coelestibus, » scilicet locis, inquit, et sedibus (sic enim captiuus nos destinat!); «in id est per Christum, per Christi sanguinem et meritam, non per Simonem Magum, qui se jaetabat esse mediatorem, esse Dei virulentum. Act. VIII. 10.

Hinc patet, omnem gratiam, omnemque dispositionem ad justificationem, ipsumque fidei nitionum non tantum esse gratiae Dei, sed etiam (quod male de fide et fidei initio negarunt non-

(1) *Caetibus*, id est aeternum in coelo duraturis. *Celestia* hic non sunt bona quae in coelo sunt, sed bona eximia, aeterna, et opponuntur rebus terrenis atque caducis.

Ecce, inquit, «in quo,» scilicet Christo, « vocati sumus,» quia vocatio et gratia actualis est ex meritis Christi; sed « predestinati sumus secundum propositum et consilium voluntatis Dei. » Ecce solum Dei propositum ponit causam predestinationis nostræ, non ergo illa facta est ex meritis Christi.

Verum omissa questione de meritis propriis, que alii non pauci graves Theologi censem esse previsa, et causam electionis singulorum ad glo-

riam, de qua re alibi dicendum est; quod ad presentem locum et questionem de Christi meritis attinet, verius videtur id quod illi illustres Theologi docent, nimirum Christi solius prades-

Ecclesie Christi facta est in baptismo eius, a deo electa, sive vero hominum ex meritis Christi.

Theologoi docent, nimirum carissimi soli predestinationem, electionem et incarnationem factam esse sine ulla, etiam ipsis Christi merito, ex solo Dei placito, ut docet D. Augustinus, De Prædest. Sanctorum, cap. vi; ceterorum vero hominum predestinationem, et quatenus est predestinatio, sive predilectionis omnibus communis, et quatenus electio est unius pro aliis, sive alia

neglectis, esse ex meritis Christi, ob qua placuit
Deo predestinare eos et eligere tam ad gloriam,
quam ad gratiam. Hoc enim exigit merita, honor
et dignitas Christi, ut scilicet electorum omnium
et predestinatur primus sit, per quem eligan-
tur ceteri omnes et predestinatur.

Probatur haec sententia *primo*, quia vers. 3 dixit Apostolus: *Benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo*, id est per Christum; atque magna, imo maxima, benedictio spiritualis est haec praedestinatio et electio effluxus ad gloriam enim maiorem benedictionem a Deo desiderare possum, quam ut sibi electus ad beatitudinem, ac consequenter certissimo haec beatitudine d'mandus? ergo haec praedestinatio et electio per Christum et Christi merita facta est nobisque obicit.

Secundo, si electio cujusque ad gloriam non est ex meritis Christi: ergo nec predestinatio gratia et mediorum ad eam assequendam erit ex meritis Christi; hoc autem est falsum, ergo et antecedens, ex quo id sequitur. Sequela majoris problematis, scilicet intentio finis necessario immaterat.

batur: electis intentio tuis necessario imperat et elicit intentionem mediiorum ad finem necessarium; atque hic finis est gloria, media necessaria ad eam sunt gratia, adoptio et merita: ergo si Deus ante pravisa Christi merita efficiatur nos intendit glorificare, efficiatur etiam intendit nos in filios adoptare, gratiam et merita dare, quibus gloriam nobis praedestinatum esse queremur. Sic ut intendit ire Romanum, hoc ipso tacita et in confuso intendit transire Alpes, quia Alpinus transitus est via et medium necessarium, ut finem, id est Romanum, attingat: pari enim modo gratia, justificatio et merita, sunt media necessaria et conparata, ad finem, id est, glorian assequendam: incarnatione autem et merita Christi ad hunc finem, id est ad gloriam nostram, non sunt medium necessarium et conparata, sed

stns *Prima
ntia* *objecti
contra
dicta*

ad Second
est objection
ni re

三

10.
OS- Probate
Act No.

est terio,
nostran
sa- prædest
ac- nationes
rita esse e
meritis
11, Christi

et, ut Noster verit, *gratificavit*, scilicet gratiam suam nobis communicando et infundendo. Ita Chrysostomus: « Gratiosos, inquit, nos redditum, hoc est, non solum peccatis liberavit, sed et dilectos affectavit. Sicut enim si quis seaborum quendam peste morbo, senio, paupertate pariter ac fame corruptum nactus, formosum mox adolescentem reddat, qui quosvis venustate superet, vehementer splendorem ex genis emitat, ipsa fulgura oculorum repercutientibus obscurat: quem deinde et in ipso aetatis flore constitutat, atque insuper et purpura et omnigeno mundo vestit atque exornet: non aliter animam nostram Deus et elaborat, et pulchram, et desiderabillem ac dileciam reddit. »

IN DILECTO FILIO suo, — q. d. Gratiam hanc
adepsi sumus non meriti nostri, sed per meritam
dilectionem Filii Dei, vel per amorem, quo Pater Fi-
lium diligat, cui nos fratres esse voluit, cuique
pro nobis, nostraque gratia et adoptione ad hanc
suam fraternitatem rogant et orant, Pater omnia
concessit et indulxit.

Nota : Grecie non est « Filio suo », sed tantum
τὸν ἄγνωτον, in dilecto, scilicet absolute in omnibus,
ac pro omnibus, sine quo nemo catero-
rum diligetur; quicunque causa est cur et ceteri omnes
diligantur. Ita Hieronimus. Sic Christus, *Psalmus*
xviii, 6, quo forte alludit hic Apostolus, vocatur
« dilectus quemadmodum filius unicornum »;
quia sicut hinc « vel pulu unicornum valde
amabiles sunt et gratiosi, ita et Christus. Secundo,
qua Christus quasi monosceros potentissimum subito
B. Virginis sine captus est, ut dix *Natura*, xxii, 22;
ibi enim de eo dicitur: « Cuius fortitudine subito
est rhinoceros, vel monocerous »; Hebrewum enim
¶ *III* reem et rhinocerotem, et monocerotem sive
unicornem significat. *Tertio*, quia unicornis corna
habent bifurcum instar crucis, aliozut Martyr,
estque modicum et validum: tali est et crux
Christi. *Quarto*, unicornis tactu sive cornu aquas
pungat a veneno serpentum: sic Christus tactu
Jordanis aquas baptismi, peccata purgantes et
expiatrices effecti. *Quinto*, quia Christus quasi
unicornis, cornu, id est fortitudinem omnem
suam, habet in capite, id est divinitatem, iuxta
communionem et unionem cum Deo. *Sexto*, sicut de-
iectus cedrus per tonitru, apparent et exiliunt hin-
nuli unicornium, quod ad litteram significat *Psalmus*
citat *Psalmus*, xviii, 6; ita allegorice Christus
mundo apparuit post dejectus cedros, id est super-
perian, impietatem, idololatriam per vim tonitru-
i Evangeli; tuncque patitur ejus species, decor
et gratia. Ipse ergo est dilectus Patris, dilectus
noster, amor noster, desiderium, gaudium, exultatio,
quies, « aites, salut animae nostre, ut cum
sponsa in Canticus dicimus : » Dilectus meus simili-
tudo est capreae humiliorum cervorum. Dilectus
meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter illa, do-
nec aspergit dies, et inclemens umbra ».

7. IN QUO HABEMUS REDEMPTIONEM, — non tam

activam (hanc enim non habemus nos, sed Christus), quam passivam, qua scilicet Christi sanguine quasi pretio redempti sumus a servitute peccati, mortis et inferni. Unde per epexegesia explicans subdit :

REMISI^EREM PECCATORUM. — Hec ergo redemptio est remissio peccatorum et iustificatio nostra.
8. QUE (scilicet gratia) SUPERABUNDAVIT IN NOBIS (abunde in nos a Deo effusa est) in (id est cum) OMNI SAPIENTIA ET PRUDENTIA, — q. d. Non per scholas Philosophorum, sed per gratiam christianismus, veram sapientiam et prudentiam adepto sumus.

Nota : Prudentiam Christianam et veram intelligentiam eam, quae non docet recte, p[ro]p[ter]e et christiane vivere, queaque mores nostros Christo, Christique animus et spiritu conformat, ut vitam beatam assecutum, quam Sapiens provisus « scientiam sanctorum », angelus ad Zachariam « prudentiam iustorum, » *Lucus* 1, 17. Pari modo « sapientiam » intelligentiam Christianam, quam summa est, fidem scientie Dei trini et unius, aliorumque divinorum mysteriorum, quibus justificari et salvare debemus : maxime autem intelligit fidem Christi redemptoris. Unde explicans subdit : « Ut notum faceret sacramentum quo propositus, instaurare omnia in Christo. » Hoc etiam Graeca clarius hic, et magis connexa significat : sic enim habebit, h[ab]et impinguos et i[nt]elligens et sapientia regnorum reges, etc., quam (sollicitate regis) abunde effudit in nos cum omni sapientia et prudentia (vel, ut Vatibus verbis, de qua ubertate nobis effutuonem sapientiam et prudentiam), patet faciem nos, etc., *impinguos* enim non possive his capiur, ut significet abundantia; sed active, ut significet abunde effudit, ut notum Chrysostomus et Theophylactus. Et patet, quia aliquo reges, quod sequitur, non habebit suppositum, nisi scilicet dem subintelligas quod subintelligitur in verbo *impinguos*, si active capiatur, abunde fecit, scientie Deus, patet faciem dobis mysterium, etc.

Nota : Gratiae copiam significat per *divitias*, et
per *superabundavit*.

UT NOTUM FACERET. — Noster legit τροπίαν, jam
egunt τροπάς; id est, ut Hieronymus, *notum faciens*; vel potius, *cum notum fecisset*: est enim
oristus participii.

SACRAMENTUM VOLUNTATIS SUE, — sacram et aranum voluntatem suam, « Sacramentum » enim idem est quod aereatum vel mysterium, altum cibilis et secretum Dei consilium et decretum de scandi Gentibus aequae ac Judeis ad salutem per Christum : hoc enim haec tuus incognitum erat mundo, putabatque Judei hanc salutem benedictionem Abrahad se solos pertinere; in vero notum fecit Deus illam etiam ad gentes stendi.

Quod (scilicet sacramentum) propositum (statuit, ecrevit exequi, supple et implere) IN EO, — dicto scilicet Filio suo ut dixit vers. 6: et anim

emnia hæc referuntur, ut patet ex initio vers. 7, q. d. Non per Simonem Magum, ut ipse jactat non per Platonom, non per Pythagoram aliquos Philosophos qui veram sapientiam et viam ad beatum vitam se docere profertur et falso jacant; sed per dilectum Filium suum verum mediatorem, et unicum redemptorem nostrum suum voluntatem de redimendis Iudeis et Gentibus Deus implere decrevit.

Nota, & adhuc per spiritum tenet significat, &
pro; sed per spiritum asperum, ut iam legunt
eius, significat, in seipo, q. d. in seipo pro-
suerat decretar hoc sacramentum Deus. Ita
Valabilius. Vel ut Syrus, hoc arcaneum proposue-
rat Deus exequi in seipo, id est per seipsum.
prior interpres nostri sensus magis est a mente
et spiritu Pauli, qui hic presertim nihil nisi Christi
tum spirat, magisque vers. 6 et 7 connexus est
Iusta Theophylactus, et passim ali.

S. Hieronymus hic distinguit prædestinationem et propositum, quod prædestination sit rei, quam multo ante, quam fiat, in animo facere destinamus ; propositum vero sit rei vicina, ut per cognitionem et propositum sequatur effectus. Hoc verum est apud homines, quorum brevis est vita.

In Tercia ac consequenter proposita arcta et brevia. Illius enim idem est vulgo predestinatione homo, propositum hominibus tribuimus, ut Deus, predestinat, homo prononiat: In Deo vero idem est propositum et praedestinatio; omne enim decretum Dei, omnino prepositum eternum est, et ab eterno: homo ergo propositum ab eterno partitur Deus, inquit Chrysostomus, ac consequenter nos nostramque adoptionem partitur ab omni eternitate clementissimum et optimus Pater.

D. Thomas. Secundo et melius, q. a. Cum dispe-
sata, id est erogata, expensa, evoluta esset plen-
tudo temporum, id est plenum et omne illi
tempus, quod ex Dei ordinatione præcurrebat
bebat Christum. Si Christum dixit missum
plenitudine temporis, id est impleto tempore
quot Pater ab eterno incarnationi ejus præfa-
rat. Galat. iv. 4 (l).

INSTAURO OMNIA IN CHRISTO. — Graeca ~~ex~~
laus, id est recipitulare, ut legit S. Hieronymus, q. d. Proposuit Deus omnes homines et angelos, cum inter se admodum essent disjuncti, inimici, unire, et ad unum caput Christum revocare et conjungere: Christum enim dedit caput super omnem Ecclesiam, ut ait vers. 22. Et hinc cap. II, vers. 19, infert: « Ergo jam non
summa mōti s. Scripturae» ut p̄cipit.
Sic ergo Christus fuit caput et receptaculum omnium operum Dei visibilium et invisibilium: omnia enim Christi adventus presignarunt, vel ad eum directa sunt et diriguntur, omnesque coru-
doles gratias, perfections unus in se complecten-
tibus Christus; ut, si Christum inuenies, non sis
quod scriberis et recorderis alienus veterum pa-
trum, aut gestorum, aut alienius veteris dicti; omnia
enim tibi exhibet Christus, q. d. Quae cinq̄mū

(i) « In dispensatione, » etc. id est, se facturam

in eis sunt vel fuerunt (in Graeco enim non est nisi sed tantum, *quæ in cælis et quæ in terra*, supple, sunt vel fuerunt), quidquid in Moysi, Ioseph, Abrahamo, Davide, omnibusque veteribus historiis, regibus, Prophetis, Patriarchis excellentiis est et laude dignum, quidquid gratia, quidquid virtutis, quidquid præclare dictum, quidquid heroicæ gestum; si quid in lege est memorabile, si quid in templo Salomonis speciosum, si quid in sacrificiis Deo gratum; immo si quid inter celestes spiritus est sanctum, gloriostum, illustris: id multo excellentiori ratione breviorique compendio habemus in Christo. Ita Hieronymus, Chrysostomus et Theophylactus: « Christum enim, inquit Theophylactus, est verbum consummatis et abbreviatis. o justitia. » Hic sensus sublimis est, et bene respondet tum Graeco ἀντεπιστάνωσι, tum spiritui, sensui et amori D. Pauli in Christum.

Christus
sua in-
carnatio-
ne ma-
gnam S.
rebus V.
omnibus C.
attulit C.
dignita- D.
tem.

avit. Huius sensus symbolicus est. Primum maxima pars litteralis: agit enim Paulus de restaurazione corporis hominis et Ecclesie. Unde subdit: « In quo iam nos sorte vocati sumus. »
In ipso — redundat, more Hebreo; unde illud sic non legitur Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus. Hebrei enim repetunt pronomen cum suo antecedente. Idem ergo hic est « in ipso », quod in Christo, ut paulo ante dixit. Nimirum ita nomine Christi non poterat Paulus, ut, ut ita dicam, superflue, et singulis sepe versibus nominaret. Hinc nomen « Christus » in par- tibus et paucis hisce quatuordecim epistolis suis petit ducenties decies novies, « Christi » nomen in aliis scilicet in epistola ad Corinthus, sed electio, et destinatum propositionis non vocandi, ut sequitur. Ita Anselmus, D. Thomas, et passim Latinum cum S. Augustino in *Psalm. xxxvi.*, ubi ait: « Sorte, sed est gratia: nam ubi sors est, non est electio, sed voluntas Dei; ubi enim dicuntur: Iste fecit hoc, iste non fecit, merita considerantur: ut ubi merita considerantur, electio est, non sors; quando autem Deus merita nulla invenit, sorte voluntatis sua nos salvos fecit, quia volunt, non quia dignificamus: hec est sors. »

11. In quo, — id est potest referri ad ~~receptaculum~~, ut in quo significet ad quod, scilicet recipit, vocali sumus, nimur ut recipit-
mur et instaremur, et ad Christum quasi ca-
stum nostrum revoceamur. Secundo et planius, re-
sumus ad immediate precedens, «in ipso», scilicet
Christo, «in quo» id est per quem, vocali su-
mum, supple ad instarationem, recipitationem
unionem jam dictam cum Christo in christia-
mo (1).

SORTE VOCATI SUMUS. — Chrysostomus et Theophilus sic explicant, quasi Deus prudenti suo

¹⁾ Qui sensus genuinus est. « Nos, » id est ego, aliique
osteli, et omnes qui ex Judæis vocati fuerant.

sortem Jam dictam, id est vocacionem ad fidem et gratiam, licet nobis sit sors fortuita et immerrita, in Deo tamquam procedere ex proposito et decreto non casual, sed prudenti, adeoque ex consilio divino, quod haec de re habitatum est in consistorio SS. Trinitatis: habuit enim Deus rationes justissimas, licet nobis sepe ignotas, hos vocandi, non alios : v.g. cur Judeos primo vocaverit ante alias Gentes, causa fuit, quia illis proprio et primo promissus fuerat Christus; cur deinde secundo loco vocari Samaritanos, Palestinos, Syros, causa fuit, quia hi Iudeis erant vicinissimi, et ex parte Iudeorum fratres; cum tertio prosperente paulatim Apostolorum predicatione, Paulus in Grecia praedicari Ephesis, Corinthis, Philipensis, eosque ad Christi fidem vocari, potius quam Megarenses, Thebanos, Lacedemones, causa videtur esse, quia Ephesus, Corinthus, Philippi, primarie erant urbes, eaque etate florentissime, tum opibus, tum copia hominum. Itaque eo se contulit Paulus, quia nomen eius sperabat messem et fructum praedicationis sue. Unde *1 Corin.* xvi, 8, ipsemet Paulus hanc cau-
samat : a Permanebo, inquit, Ephesi usque ad Pentecosten : ostium enim mihi apertum est magnum et evidens. »

Cir Rom Sic cur Romani præ ceteris Occidentalibus votati sint primi, causa fuit, quia Roma erat caput orbis: eo ergo status se contulit S. Petrus, et **gloria Evangelii Christi.** Ita Ambrosius, Anselmus et Tertullianus, lib. *V Contra Marcion.* Hic sensus patet ex antithesis vers. sequentis.

deinde Paulus, ut Rom quasi capite conversa, fides per universum orbem facillime propagatur, et, ut inquit S. Leo, serm. 4 *De Nativitate Apostolorum Petri et Pauli*, *s. ut lux veritatis, que in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundum effundet,* »*ut clarissime factum videmus, cum Constantinus et Romanii imperatores fuerunt conversi.* Erant enim Romae omnium gentium homines, ita ut quod Roma audiret et disceret, homines gentes audirent et discerent. Pari modo, cur Itali prius Germanis, Anglis, Francis vocati sint, causa est, quia viciniiores erant Rome, ex qua Pontifex ibi residens preceones Evangelii primo in proximas urbes et gentes misit, ut ita sensim ulterius in alias et alias, et tandem ad nos, ac denique ad remotissimas in Norvegia, Islandia, Moscovia prosperarent, et fidem propagarent: sic enim caput humanum primo in collum sibi vicinissimum, deinde in pectus, tertio in femora, alii deinde in pedes sensum et motum inveniunt; hic enim est naturalis et commodissimus ordo.

Hærationes nobis note sunt et probabiles; sed in his, et aliis magis particularibus vocationalibus tam gentium et urbium, quam hominum singulorum, v. g. cur Magdalena tam illustri ratione et modo vocaverit pra alii meretricibus, cur Paulum pra aliis Judeis persecutoribus, Deus alias plures et sublimiores habet rationes, intentiones et fines nobis incognitos secundum constitutionem.

lum voluntatis suæ, ut inquit Apostolus, et in u-
dicendum est illud Rom. xi: « O altitudo divitiae
rum sapientie et scientiæ Dei! »

12. UT SIMUS IN LAUDEM GLORIE EJUS, — ut per nos laudetur et celebretur gloria Dei, ejusque gloriosa misericordia; ut simus Deo laudi et glorie, ut laudemus et glorificemus Deum, glorio sum eum in nos clementiam admirando, ac ubique depredicando.

NOS QUI ANTE SPERAVIMUS IN CHRISTO. — *Primo*,
S. Hieronymus referit hec ad prescientiam divi-
nitatis, in qua ante mundum conditum praeexistit.
Deus non credituros et speratores in Christo. *Se-
condo*, Theophylactus sic explicat: Speramus in
Christo bona, quae nobis contingent in futuro
seculo, speramus inquit nunc, antequam illud
et illa adipiscamur. *Tertio* et genuine: « Nos, »
scilicet Apostoli et Iudei, qui ante alias Gentes
condidimus, et credendo speravimus bona pro-
missa a Christo (per metalepsim enim sub spe
intelligit fidem, minirum per speravimus intel-
ligit creditimus) q. d. Nos Iudei, quibus antea
promissa a Prophetis, et jam ante alias Gentes
exhibitus et evangelizatus est Christus, et apud
quos copit Ecclesia, et per quos propagatur, primi
sumus per quos laudatur et celebratur gloria dei,

gloria Evangelii Christi. Ita Ambrosius, Anselmus et Tertullianus, lib. V *Contra Marcion*. Hic sensu patet ex antithesi vers. sequentis.

13. In quo (supple Christo, speratis) ET VOS, o Ephesi Gentiles, siue et nos Judei ante vos speravimus in ipso. Secundo et potius, refer ad versum 11: « In quo » id est per quem, vos, o Ephesi supple sorte vocati estis, ut sitis in laudem glorie ejus; siue nos Judei, qui ante vos credidimus et speravimus in Christo, per ipsum ad hanc fidem et scripturam vocati sumus.

CUM AUDISSETIS VERBEM VERITATIS, EVANGELIUM SALUTIS.—*Γέρε τὸν ἀγνοῦντας τὴν θεότητα, τὸν ἐπιστάνταν τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, id est, ut Syrus, verbum veritatis, quod est Evangelium salutis, q. d. Qui Simonem Magum qui Platoneum, qui veteres poetas ac philosophos docent, falso veritatem promittant: solum enim Evangelium doceat veritatem veramque viam ad salutem; solum Evangelium est verum nuntium vera doctrina salutis et veritatis.*

IN QUO ET CREDENTES SIGNATI ESTIS. — Græc
πεισματε, id est postquam credidistis; hoc ergo
signaculum spiritus non est ipsa fides, sed fidem
consequitur.

SIGNATI ESTIS, — ἐσπεργμένοι, hoc est, *sigillati estis*, sigillo obsignati estis: sicut enim sigilli impressiones obsignant litterae regis, ac tabule publice, ut authenticas a dubiis, genuinas a falsis secernantur, certoque constet has essent litteras et tabulas regis: ita vos Christiani Ephesi, quasi « epistola Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapidibus, sed in tabulis cordis carnibus », signata, id est obsignata, ostendit Sancto, quasi sicillo, ut constet vos

COMMENTARIA IN EPISTOLAM AD EPHESIOS, CAP. I.

esse non fictam, sed authenticam Christi epistola-
lam, vos vera esse fideles conscriptos a Deo, vere
esse populum et Ecclesiam veri ac summi Dei.

Dices : Ergo fideles ex hoc sigillo certi omnino
sunt se esse in vora fidei et gratia.

Respondeo : Nego consequentiam, quia si-
gillum hoc non est eis physicę et omnino cer-
tum et evidens (quis enim certo seit, quis jurare
audat se signatum esse Spiritu Sancto tamquam
sigillo), sed tantum probabile, et subinde mora-
liter quasi certum ex signis et conjecturis : ita
pariter non est eis certum et clarum, se esse in
vera fide et gratia Dei. Vide dicta Rom. viii. 16.

SPRITU PROMISSIOM. — q. d. Signati estis non
signo corporali, pula circumcisio, quasi pecu-
nias, ait Chrysostomus, uti Iudei signati sunt; sed
quasi Christiani, et filii rationales, signati estis
« spiritu promissiōis », id est promissio, quem
scilicet per Prophetas Deus promisit, ut per Ezecl.
xxvi, 26 : « Dabo vobis cor novum, et spiritum
novum ; » per Iesum, cap. ii, vers. 28, et alios.
Hic spiritus promissus a Deo, est charitas, justitia,
pax et gaudium conscientie, quae acceptisti, post
quam credidisti, in baptismō; queque jam ex-
perimenti et ostenditis in conversione morum, et
sanctitate ac innocentia vestre Christiane. Aliqui
sic intelligunt, « signati estis Spiritu », id est dono
spiritus Sancti, lingua propositio et simili-
tudine visibilibus, que olim dabantur in baptismō.
Sed hec non dabantur omnibus, sicut jam ne-
minim dantur, immo incertum est an Ephesi hoc
tempore ea reperientur : parvo enim tempore, et
tantum in primordiis Ecclesie, hec donec visibi-
liter data sunt.

SANCTO. — Hinc Didymus, lib. De Spiritu Sancto,
probat Spiritu Sanctum non participatione alterius,
sed suapte natura bonum ac sanctum esse,
ac consequenter esse Deum; quia nimirum in si-
gillo, quo character bonitatis et sanctitatis imprimitur,
Spiritus archetypus est bonitatis et sancti-
tatis, ut qui signatur Spiritu Sancto, formant et
speciem sanctitatis ejus assumant. Ubi averte, et
scilicet imago cere impressa resert, et plane confor-
matur suo sigillo, quod imaginem illam imprimitur:
ita sanctitatem in anima nostra expressam
a Spiritu Sancto, illi quasi sigillo imprimeti, et
quasi archetypo sanctitatis conformari, planeque
exprimere et representare sanctitatem Spiritus
Sancti. Quanta ergo anime nostrae est dignitas!
quanta cura sanctitatis hec tuenda et conser-
vanda est!

14. **QUI EST PIGNUS HEREDITATIS.** — q. d. Signati
estis Spiritu Sancto quasi sigillo, non tantum ut
confiteat vestre fidei tabulas esse veras, a vero Deo
cordi vestro inscriptas, sed etiam ut tabulas spei
vestre obsignet, ut scilicet ex hoc quasi sigillo
certam habeatis spem et ius ad futuram her-
editatem: unde hic Spiritus et sigillum est, et
etiam pignus, hereditatis coelstis.

Nota : Pro pignus gracie est ἄποινα, id est arrha;

nam, ut docet S. Hieronymus, Chrysostomus et
ex Augustino Beda, Spiritus hic nullus dicitur ar-
rrha, quam pignus: quia pignus datur in multo, et
soluto debito repetitur et auferitur; arrha autem
datur in contractu vendentis et ementis, ut firmus
sit contractus; datur, inquam, quasi pars anticipata
future plene solutionis : hic autem Spiritus da-
tur quasi pars ut pregaestus future nostra hore, ar-
rha et felicitatis. Addunt alii, Spiritum Sanctum
esse pignus quoad fidem et spem; haec enim
domina deficient, et in celo transibunt in visionem
et possessionem Dei. arham autem diei quoad
charitatem que nunquam excidit, sed permanen-
bit et perficietur in beatitudine. Si tanta et tan-
suavis est arrha, quam Deus hic suis elargitur,
quanta erit hereditas ipsa, quam suu tempore
prestatib.

IN REDEMPTIONEM ACQUISITIONIS. — id est, ut per-
fecte redimatur, et in perfectam libertatem vindicta-
tur ipsa acquisitionis, scilicet ut, cum hereditate
cum dictam cernemus et adhibimus, liberemus
ab omni malo, tentatione, morbo, morte, errorum,
nos, qui sumus acquisitionis, id est acquisitionis pos-
sumus credidisti, in baptismō; queque jam ex-
perimenti et ostenditis in conversione morum, et
sanctitate ac innocentia vestre Christiane. Aliqui
sic intelligunt, « signati estis Spiritu », id est dono
spiritus Sancti, lingua propositio et simili-
tudine visibilibus, que olim dabantur in baptismō.
Sed hec non dabantur omnibus, sicut jam ne-
minim dantur, immo incertum est an Ephesi hoc
tempore ea reperientur : parvo enim tempore, et
tantum in primordiis Ecclesie, hec donec visibi-
liter data sunt.

SANCTO. — Hinc Didymus, lib. De Spiritu Sancto,
probat Spiritu Sanctum non participatione alterius,
sed suapte natura bonum ac sanctum esse,
ac consequenter esse Deum; quia nimirum in si-
gillo, quo character bonitatis et sanctitatis imprimitur,
Spiritus archetypus est bonitatis et sancti-
tatis, ut qui signatur Spiritu Sancto, formant et
speciem sanctitatis ejus assumant. Ubi averte, et
scilicet imago cere impressa resert, et plane confor-
matur suo sigillo, quod imaginem illam imprimitur:
ita sanctitatem in anima nostra expressam
a Spiritu Sancto, illi quasi sigillo imprimeti, et
quasi archetypo sanctitatis conformari, planeque
exprimere et representare sanctitatem Spiritus
Sancti. Quanta ergo anime nostrae est dignitas!
quanta cura sanctitatis hec tuenda et conser-
vanda est!

14. **QUI EST PIGNUS HEREDITATIS.** — q. d. Signati
estis Spiritu Sancto quasi sigillo, non tantum ut
confiteat vestre fidei tabulas esse veras, a vero Deo
cordi vestro inscriptas, sed etiam ut tabulas spei
vestre obsignet, ut scilicet ex hoc quasi sigillo
certam habeatis spem et ius ad futuram her-
editatem: unde hic Spiritus et sigillum est, et
etiam pignus, hereditatis coelstis.

Nota : Pro pignus gracie est ἄποινα, id est arrha;

COMMENTARIA IN EPISTOLAM AD EPHESIOS, CAP. I.

ad Pater, sed ad Deum, sicutque legunt, et paren-
thesi intercalant cum Plantinianis Biblis : « ut
Deus (Domini nostri Iesu Christi Pater) gloria, »
q. d. Ut Deus gloria, id est gloriosus, qui est
Domini nostri Iesu Christi Pater, det vobis, etc.
Sed hec lectio nimis impensa et obscura repug-
nat Graecis et Romanis: Graeca enim sit habet,
Iota δέ οὐσία τοῦ Κυρίου ψαλμοῦ Ιωάννη τοῦ Στυλίτη, id est, ut Romana distinguunt, ut Deus Domini
nostri Iesu Christi Pater gloria; et ita legunt et
distingunt S. Hieronymus, Chrysostomus, Theo-
phylactus, Anselmus et alii.

Quares : Quomodo Deus dicitur « Pater glo-
ria? »

Respondet Anselmus, esse « Patrem gloriae, » id
est Christi, qui est gloria Patris. Sic et Nazianzeni
apud Theophylactum, per gloriam accipit disti-
gnitatem Filii, ut Pater eternus dicatur Deus
respectu humanitatis Christi, dicatur vero Pater
gloriae, id est, ut Pater gloria, quia ingentia, celebra et
videtur et remotus.

Dico ergo : **Pater**, id est, auctor omnis glorie
et glorie nostra redemptio per Christum;
Pater enim Hebreis auctorem et causam efficien-
tem significat, tribuiturque deo respectu creatu-
rarum inanimatorum. Sic dicitur Job xxviii, 28 : « Quis est pluviae pater? » id est productor.

Sic Apostolus vocat Deum patrem, id est aucto-
rem, et auctor gloriose sapientiae, fidei, spei
et glorie celestis, det vobis spiritum sapientiae
et revelationis, quo scilicet inspirat vobis et re-
velet hanc suam arcanam gloriam et sapientiam;
in agnitione eius, yd est, ut agnoscat illum
esse patrem gloriae, iam dicta : « illuminatos, »
inquam, vobis det, ait Ambrosius, « oculos cordis
vestri, » vel ejus lumine illustrati, agnoscat eum
talem, ut dixi.

Taxat Simonem Magum, qui inducet Deum
quendam et patrem incognitum, teste Epiphanius,
heresi 27, q. d. Adeo noster Deus et Pater non
est incognitus, non celat, non abscondit, ut
sit patr glorie et claritatis, tanquam ipsa in-
creata gloria et claritas, que sui notitiam et clari-
tatem ubique diffundit; ore ergo cum, ut clara
sui cognitione vos, o Ephesi, illuminet, ut eum
clare agnoscat.

IN AGNITIONE. — Cauta hic legendus S. Hieron-
ymus, qui distinguunt ἄποινα, id est agnitionem,
qua agnoscamus olim cognita, sed que jam nosse
desimus, sive qua olim cognite recordamus, ἀ-
γνοεῖν, id est cognitio, que prius incognita nosse
incipimus : Quia inquit, quidam sic intelligent, ἀ-
gnoscere patrem olim in celo cognoverint anima-
bilem per fortitudinem suam praecalaras victo-
rias, egregi sibi duis nomen et gloriam acquirit :
ita Deus ob naturalem suam perfectionem et ex-
cellentiam, immensam habet in se gloriam, ob
quam dignus est, debetque ab omnibus glorifi-
cari. Hinc in veteri Testamento Deus Mosi et Ju-
deus per ingens lumen se spectandum exhibuit,
dicunturque Moses et Hebrei vidisse gloriam Do-
mini, id est, corpus mire lucidum, quod ince-

sua representabat gloriam Domini, id est, Deum
gloriosum; et a Psalmo dicitur Deus « amicus lu-
mine sicut vestimento : » lumen enim et radii
symbolum sunt claritatis et gloria : unde Sancti
quasi beatis et gloriis radios appingimus.

Pater vero gloria dicitur Deus, quia gloriam
immensem, quem in se habet quasi Dominus,
rex, Ions et omnis gloria, creaturis communicavit,
et communicat, dum scilicet celos, solem, ele-
menta, homines, angelos aliquas creaturas ex-
cellentes et glorioas produxit; dum (quod propri
habet speciat Apostolus) per Christum gloria
non redemit, et de diabolo, morte, persecute ab
inferno triumphavit; dum gloriosam gratiam,
Sacramenta et miracula partim per Christum,
partim per Apostolos (unde il Cor. iii, 8, docet
Apostolatum novi Testamenti esse ministerium
gloriae) constitut, institut, patrat, quibus ad
eternam beatitudinem et gloriam regni celestis di-
rigimus; hoc enim proprie est presentis loci.
Vocat ergo Apostolus Deum Patrem gloriae, ob
gloriosam fidem, sapientiam, cognitionem, spem
et gaudium novi Testamenti per Christum exhibi-
tan Ephesis aliisque Christianis. Hinc explicans,
siquid :

17. **UT PATER GLORIE DET VOBIS SPiritu SAPIEN-
TIA ET REVELATIONIS, IN AGNITIONE EJUS ILLUMINA-**

Vera. 15.

TO OS OCULOS CORDIS VESTRI. — q. d. Oro, ut Deus
pater et auctor gloriose sapientiae, fidei, spei
et glorie celestis, det vobis spiritum sapientiae
et revelationis, quo scilicet inspirat vobis et re-
velet hanc suam arcanam gloriam et sapientiam;
in agnitione eius, yd est, ut agnoscat illum
esse patrem gloriae, iam dicta : « illuminatos, »
inquam, vobis det, ait Ambrosius, « oculos cordis
vestri, » vel ejus lumine illustrati, agnoscat eum
talem, ut dixi.

Simoni
Magi
error de
Deo pa-
tris incep-
tu.

Taxat Simonem Magum, qui inducet Deum
quendam et patrem incognitum, teste Epiphanius,
heresi 27, q. d. Adeo noster Deus et Pater non
est incognitus, non celat, non abscondit, ut
sit patr glorie et claritatis, tanquam ipsa in-
creata gloria et claritas, que sui notitiam et clari-
tatem ubique diffundit; ore ergo cum, ut clara
sui cognitione vos, o Ephesi, illuminet, ut eum
clare agnoscat.

IN AGNITIONE. — Cauta hic legendus S. Hieron-
ymus, qui distinguunt ἄποινα, id est agnitionem,
qua agnoscamus olim cognita, sed que jam nosse
desimus, sive qua olim cognite recordamus, ἀ-
γνοεῖν, id est cognitio, que prius incognita nosse
incipimus : Quia inquit, quidam sic intelligent, ἀ-
gnoscere patrem olim in celo cognoverint anima-
bilem per fortitudinem suam praecalaras victo-
rias, egregi sibi duis nomen et gloriam acquirit :
ita Deus ob naturalem suam perfectionem et ex-
cellentiam, immensam habet in se gloriam, ob
quam dignus est, debetque ab omnibus glorifi-
cari. Hinc in veteri Testamento Deus Mosi et Ju-
deus per ingens lumen se spectandum exhibuit,
dicunturque Moses et Hebrei vidisse gloriam Do-
mini, id est, corpus mire lucidum, quod ince-

Verum hic est error Origenis, et ex ejus sen-
tentia, non autem ex sua dicit hoc Hieronymus.
Ubi nota : Solef Hieronymus in Comment. iuda-
ica ex aliis transcribere, unde solit eos, quos secu-

furus est, in preceorio nominare et premittere : dicit in preceorio hujus epistole nominat Orientem ejusque commentarium in hanc epistolam. Ita ipse se excusat in sua Apologia *Contra Rufinum*. Dico ergo : Agnitus hic idem est quod cognitio prima, vel certe cognitio est illa, qua Genes et Philosophi Deum Patrem, quem prius in gentilismo obscure, involute et in confuso cogoverunt, jam per Evangelium penitus, clare, explicate et distincte, ut auctorem gratiae et gloriam agnosceremus.

18. UT SCATIS QUE SIT SPES VOCATIONIS EIUS, — ut scilicet, quis et quanta bona sperare debet ex vocatione, qua nos vocavit ad christianismum, id est ex christianismo ipso ad quem a Deo vocati es.

QUE DIVITIE GLORIE HEREDITATIS EIUS IN SANCTIS, — id est, quam dives, copiosa et abundans sit gloria hereditatis, id est hereditas glorie (est enim hypallage) cum Deus promisit et confortat sanctis, id est, Christianis qui iuxta Christi doctrinam et legem christiane ac sancte vivunt.

Vers. 19. 19. ET QUE SIT SUPEREMENS MAGNITUDO VIRTUTIS EIUS IN NOS QUI CREDIMUS, — τὸ ὑπέρανθο μέρος, id est, ut Hieronymus, sublimis magnitudo; Ambrosius, excelsa magnitudo virtutis, grecice δύναμις, id est potentia, eius in nos, q. d. Ut sciatis quantum potentia Deus ostenderit in nostra conversione a gentilismo ad christianismum, quia scilicet nos ex idolatria fecit Dei veri cultores; ex ebris, sobrios; ex libidinosis, castos; ex superbis, humiles; ex lupis, oves; ex iracundis, mitis; ex barbaris, comes et humanos: ut cor barbarem, carnale, forum nobis abstulerit, et pro eo dederit nobis cor mentemque Christianam, spiritualem, humanam, imo angelicam et divinam. Hanc potentiam et potestum sibi mutacionem mirantur etiam Iannici Indi et Japones, cum ab idolis convertuntur ad Christum, et ex ea agnoscent veritatem fidei et vim gratiae Christi.

SECUNDUM OPERATIONEM POTENTIAE VIRTUTIS EIUS, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πάτερος τῆς λόγου, id est secundum energiam, hoc est efficaciam et vim, potentia fortitudinis eius (1).

20. QUAM OPERATUS EST (grecice ἀνεγένεται, id est, per energiam potenter et efficaciter operatus, vel, ut Tertullianus verbi, ἀνεργότατος) est in Christo DISCIPULANS ILLUM A MORTUIS. — q. d. Ila Dei virtus, potentia et energia, qua nos resuscitavit ab idolatria, peccatis, morte et inferno, simili illi est, quam Deus ostendit in Christo, cum illum a morte suscitat, et ad suam dexteram exevit; nam, ut ex S. Augustino et Chrysostomo, doceat S. Thomas, I, II, Quæst. cxii, art. 9, difficultus est, majorisque potentia, peccatorum justificare, quam eolum et terram creare: quia magis contra-

(1) Potest quoque τῷ qui credimus cum sequentibus jungi, ut sensu sit: Qui credimus propter maximam ejus potentiam, quam scilicet in resurrectione Christi etc., cernimus.

ris sunt peccatum et gratia, quam aliquid et nihil; re, quam est peccatum et peccator, quam nihil; sum enim duo extrema summe et in immensum distanti et contraria, Deus et peccatum. Denique gratia et justitia est ordinis supernaturals et divini, ubi summa potentia opus est, ut peccator per peccatum depresso et abjectus infra omnes creaturas, supra omnes attollatur, et assurgat ad justitiam, fiatque Dei amicus, filius et consors divinitatis.

ET CONSTITUENS AD DEXTERAM SUAM IN COEXISTENTIA, — Greco ιδίων της δεξιάς αὐτοῦ, id est sedere eum feit in dextera, id est ad dexteram suam. Ita Hieronymus. De hac sessione dicam ad Colos. cap. III, vers. 4.

21. SUPRA OMNEM PRINCIPATUM, ET POTESTATEM, ET VIRTUTEM, ET DOMINATIONEM. — Adamus putat Apostolum hic non recensere ordines angelorum, sed tantum contra Gnosticos docere Christum supra omnes, quantumvis principes, potentes, dominantes, et supra omnia quantumvis potentia et eminentia elevatum esse. Verum S. Dionysius, S. Pauli episcopus, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, et passim Patres et Scholastici ex hoc loco, et Colos. cap. I, vers. 16, accepimus distinguimus quatuor choros angelorum: uno Ecclesia hinc inter novem angelorum choros ponit Principatus, Potestates, Virtutes et Dominationes: nec enim aliunde colligi possunt.

Nota: Coloss. I, 16, alio ordine hunc angelorum ordines enumerat Apostolus: descendendo enim sicut ait: «Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates.» Unde S. Gregorius, S. Thomas et alii Latini putant Virtutes esse inferiores Potestatibus, et Virtutes esse inferiores Principatus, sive Potestates. Ordines, ratiocinatio, runa, arguta, genitiva.

Vita Dei viginti, id est potentia, eius in nos, q. d. Ut sciatis quantum potentia Deus ostenderit in nostra conversione a gentilismo ad christianismum, quia scilicet nos ex idolatria fecit Dei veri cultores; ex ebris, sobrios; ex libidinosis, castos; ex superbis, humiles; ex lupis, oves; ex iracundis, mitis; ex barbaris, comes et humanos: ut cor barbarem, carnale, forum nobis abstulerit, et pro eo dederit nobis cor mentemque Christianam, spiritualem, humanam, imo angelicam et divinam. Hanc potentiam et potestum sibi mutacionem mirantur etiam Iannici Indi et Japones, cum ab idolis convertuntur ad Christum, et ex ea agnoscent veritatem fidei et vim gratiae Christi.

SECUNDUM OPERATIONEM POTENTIAE VIRTUTIS EIUS, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ πάτερος τῆς λόγου, id est secundum energiam, hoc est efficaciam et vim, potentia fortitudinis eius (1).

20. QUAM OPERATUS EST (grecice ἀνεγένεται, id est, per energiam potenter et efficaciter operatus, vel, ut Tertullianus verbi, ἀνεργότατος) est in Christo DISCIPULANS ILLUM A MORTUIS. — q. d. Ila Dei virtus, potentia et energia, qua nos resuscitavit ab idolatria, peccatis, morte et inferno, simili illi est, quam Deus ostendit in Christo, cum illum a morte suscitat, et ad suam dexteram exevit; nam, ut ex S. Augustino et Chrysostomo, doceat S. Thomas, I, II, Quæst. cxii, art. 9, difficultus est, majorisque potentia, peccatorum justificare, quam eolum et terram creare: quia magis contra-

Et OMNE NOMEN, — id est, omne quod nominatur

Nomen Christi remanens nomine nominis excellens. Error et insensatio Valentini, et de tristis. Evidens. et celebratur: sic enim Hebrei vocant Χριστόν Ιησούν anche hasschem, viros nominis, id est celebres.

Perscringit nomina deorum, quos fingebant Gnostici et Poeta, Hesiodus, Orpheus et alii Gentilium Theologi, qui mira fabulabantur de rebus celestibus. Perscringit etiam triginta Αἴones Valentini, qui tantum erant nominum portenta, et criminis potius quam numina, quos describit D. Pamphilus in Tertulliano, initio libri *Contra Valentianos*; hos Valentini videtur summisse ex Platone, qui in Timaeo mundum dixit factum esse ex cubo terrenari, qui est viginti septem: nam ter tria faciunt novem, et ter novem faciunt viginti septem; et quod in hoc numero omnis harmonia et consonantia consistat. Tot enim fere Αἴones confinxit Valentini, nimirum triginta. Illece omnibus Apostolus opponit et anteponit nomen Christi.

Tropologice, vide Chrysostomum, homil. 3 in morali, quam per Christum supra omnes angelos exaltati sunt homines, quamque turpe sit, se, cum membra sibi Christi, subdere ventri, ire, demoni; quamque digna ad sacram communionem se comparare debeat, ut adeo sublimato Christi corpori transmutetur.

Probant hanc sententiam ex hoc loco: «Dedit, inquit, eum caput super omnen Ecclesiam; et caput enim in sua membra influit; unde subdit: «Qua, » scilicet Ecclesia, «est corpus ipsius, et plenitudo eius, qui omnia in omnibus (membris suis, ergo et in angelis) adimplerit, » et adimplerit. Et vers. 10 dixit in Christo instaurata esse «omnia que in celis sunt et que in terra, » quia scilicet sicut Christus Adamum et homines lapsos instauravit, ita et diabolus labentibus, eorum lapsum per angelorum gratiam et perseverantiam instauravit et complevit.

Secundo, quia haec dignitas Christum, qui est unigenitus Dei Filius, decupit videtur, et eadem opera, quia hominibus, potuit et angelis mereri. Alii tamen graves Theologi contrarium docent. Probatur Christum scilicet solis hominibus, non autem angelis, meruisse gratiam et gloriam, cumque dicit caput angelorum tantum haec ratione, quod illi eminenter concursum sit superior.

Probat primo, quia Scriptura et Patres docent Christum propter homines, non autem propter angelos natum et passum esse. Sed responderi posset, Christum primario ad hoc venisse, ut homines lapsos sua cruce et morte repararet, adeoque non moriturum fuisse, imo nec nasciturum, nisi peccasset Adam, quem sui morte redimeret: posito tamen quod propter hominem venturus erat Christus, Deum voluisse et merita ipsius etiam ad angelos se extendere: id enim nihil tollit de misericordia Dei in homines lapsos, et maxime decet Christum Deo hypostaticum unitum, qui tam angelorum, quam hominum rex erat et caput. Et sic responderi posset ad locum Apostoli ad Hebr. II, 4: «Qui sanctificat, » scilicet Christus, «et qui sanctificatur, » scilicet a peccato, puta homines lapsi (de his enim agit: nam vox enim dat causam, cur, ut dixit vero

Christus regnat causa gratia angelorum et hominum, sed et angelis?

Prior pars affirmativa.

va. Christus regnat causa gratia angelorum et hominum.

et hominibus.

et meritis gratiam.

gratiam.

Deus potest integrum gratiam angelorum et hominum propter Christum.

integrum.

gratiam.

angeli.

rum.

propter.

Christum.

preced., propter eos Christus debuerit consummari, id est, mori in cruce), « ex uno » scilicet Adamo, « omnes » prognati sunt. Unde non sequitur: Angeli non sunt prognati ab Adamo: ergo non sunt sanctificati, id est, primam suam gratiam non acceperunt a Christo.

Probat secundo, quia angelus prius est creatus et gratiam accepit, quam homo aut creature, aut pescaret: Christus autem non venisset, nisi pessasset homo; ergo prius decrevit Deus datus angelu, quam Christum inearni.

Respondi rursum posset negando consequentiam: Iust enim in executione prius dederit Deus gratiam angelu, quam Adiu. aut Christo, in Dei tamen preordinatione et decreto omnia haec facta sunt unius divinae voluntatis acti, quo totum hunc rerum ordinem, qui de facto existit, simul et semel elegit et inserviit cum mutua contrahenditatem per praestantiam conditionatum; ut v. g. decernetur in hoc rerum ordine non creare angelos, nec Adam, ne permittere cum labi, nisi simul previdens et preordinans Christum, qui ejus lapsus repararet, et qui consequenter sua merita et gloria ad angelos extenderet: quia decretum totum hunc rerum ordinem instaurare propter Christum, eumque primo intendit, et ad eum exterha ordinavit, quia in Christo statuerat maxime ostendere suam potentiam et gloriam: sed hec questo exactius alibi discutienda est.

Vers. 23. 23. PREVENTIO EIUS, — *πρεπεῖα*, id est, complementum, q. d. Ecclesia, tamquam corpus, est complementum Christi tamquam sui capituli: caput enim corpore completere et perficiere; cum enim caput habet omnia corporis membra, hanc nullum desit, tunc completum plane est et dicitur. Ita S. Chrysostomus, Ambrosius, Gennadius, D. Thomas, Anselmus.

Amor Christi in Ecclesiam. Nota hic unionem et amorem Christi in Ecclesiam: licet enim in se plenissimum sit et perfectissimum, tamen mancum se, et quasi membris multum caput esse putat, nisi habeat Ecclesiam instar corporis sibi adjunctam. Hinc Christus aliquando vocata tota Ecclesia, ut dixi Cor. xii, 12. Ille iesus dicitur nos esse, nos crescere, nos agere, nos pati in Christo. Hinc Apostolus ad Christum in se, sequi in Christo vivere. Hinc illa Christi vox: « Saul, Saul, quid me persequeris? » Vide Coloss. 1, 24. Ille omnis spes et consolatio nostra.

QUI OMNIA IN OMNIBUS ADIMPLETUR. — Est gracissimus: *omnia*, id est, quoad omnia, intelligitur enim *πάντα*. Sensus est *primo*, Christus in presenti vita completur omnibus suis membris: singuli enim fideles conferunt ad Christi complementum: completur, inquam, quoad omnia, id est, quoad

omnes gratias, virtutes; non quod singuli habent omnes, sed quod singuli singulas, ita ut simul collecti habeant omnes: nam in hoc excellit charitas, in illo patientia, in isto castitas, et sic singuli singulorum virtutum excellentiam et plenitudinem ipsi Ecclesie, que corpus est Christi, ac consequenter ipsi Christo, conferunt. Ita Hieronymus, Chrysostomus, Anselmus. « Sicut », ait Hieronymus, adimplitur imperator, si quodvis quis auguratur exercitus, et dant nova provinciae: ita Christus; » et Theophylactus: « Christus, sit, quondam manus, implietur in homine misericordie; quod pedem, in eo, qui Christi amore peregrinatur, vel visitat egestos; quodam linguum, in doctore, » sieque Christus in omnibus proficiat, sapientia, gratia et omni virtutis, ait Hieronymus.

Secundo, in futura vita Christus omni gloria et omnibus suis cunctis membris impletetur. Ita Hieronymus et Theodoreetus.

Potest vero etiama verum cum Vatable et Erasmo, qui *omnia in cunctis implet*: Grecum enim *πλην παντων* vocis nudit, unde tam active quam passive verbi potest. Implet ergo Christus omnia in omnibus, quia scilicet facit ut omnes et singuli omnibus virtutibus proficiant et impletantur. Ita Hieronymus (1).

Secundo, quia, ut Chrysostomus in morali, implet Christus omnes Eucharistia et seipso, in quo sunt omnes gratiae: ipse enim est fons gratiarum. Sed prior sensus est genuinus, q. d. Christus non indiget hoc supplementum corporis Ecclesie, ut omnia in omnibus impletat; sed amoris est, quod sibi tam arcta Ecclesiam unita.

Nota: Christus per se non omnia complevit, sed Apostolis aliisque verbi dei preconib[us] multa completa reliquit, procurationem nimium subi[us] omnium hominum, ut Christus omnibus suis cunctis membris compleatetur. Qui ergo salutem animarum incumbunt, quot animas Christo lucrificant, tot membris Christi corpus, Christi tamque perficiunt et complent. Que sane magna est dignitas, magnus stimulus, ut singuli tales se conversioni animarum impendant, easque Christo inserant, compleantque Christi corpus ea parte adhuc mancum. Sic Coloss. 1, 24, dicit: « Adimpleo ea, quae desunt passionem Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia. » Patiendo ergo et laborando pro salute proximorum, passiones et labores Christi, ipsumque Christi corpus, et Christum ipsum adimplentes.

(1) Rosenmuller sie verit: *Quia (Ecclesia) est corpus ejus* (ab ipso regitur, sicut corpus a capite), *cavta* (*πάντα*, id est *πάντα*, scilicet fidellum) *narrat* *illius* (Christi), *qui omnes homines* (*πάντα*, neutrum pro *πάντων*) *manibus* (scilicet bonis) *regunt*.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo docet, Gentiles peccatis mortuos per Christum vivificatos esse, non merito operum, sed gratus per fidem Dei, qui in Christo nos deus quodammodo crevit ad opera bona peragenda.

Secundo, vers. 41, ostendit, quo? Christus Gentes, quae prius aliena erant a Deo Deique promissionibus, *Judeis* in una Ecclesia siti et Deo coniunxit.

Tertio, vers. 19, concludit, nos jam non esse hospites et adversus; sed esse concives Sanctorum, et domesticos Dei, atque in Ecclesia superadfectos esse supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.

1. Et vos, cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, 2. in quibus aliquando ambulasti secundum saculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae, 3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus, in desideriis carnis nostra, facientes voluntatem carnis et cogitationem, et eramus natura filii ira, sicut et ceteri: 4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, 5. et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (eius gratia estis salvati), 6. et conresuscitavit, et considerare fecit in coelestibus in Christo Jesu: 7. ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitias gratiae sue in bonitate superioris nos in Christo Jesu. 8. Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est; 9. non ex operibus, ut ne quis glorietur. 10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus ut in illis ambulemus. 11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui diemini præputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta: 12. quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionem spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. 13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi: 14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ultraquaque unum, et medium parietem macerie solvens, inimicities in carne sua: 15. legem mandatorum decretis evançavans, ut duos condat in semiputio in unum novum hominem, faciens pacem, 16. et reconciliat ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicities in semetipsa. 17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis qui prope. 18. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. 19. Ergo jam non estis hospites, et adversus: sed estis cives sanctorum, et domestici Dei: 20. superadfecti super fundamentum Apostolorum, et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu: 21. in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, 22. in quo et vos coedificandi in habitaculum Dei in Spiritu.

4. ET VOS, CUM ESSETIS MORTUI DELICTIS ET PECCATIS VESTRIS. — Supple, « convivificavit Christo, conruecavit, et considerare fecit in coelestibus, » ut dicit 7. 8 et 9; ibi enim post longam parenthesis (qua de more digreditur et abripitur Paulus vi spiritus et copia rerum, ut dixi Cor. 38) regreditur et explicet sententiam vers. 4 inchoatam, mutata tamen persona secunda in primam; pro eo enim dicit nos (1).

(1) Juxta Rosenmuller, ut et vos cum præcedentibus

Nota: Pendet hic locus totus a cap. preced.; quia enim ibi vers. 19. dixerat potentiam, quam Deus in Ephesiens a gentilismo ad christianismum conversione ostendit, esse simile illi potentia, qua Christum suscivit a mortuis, et constituit ad dexteram suam: hinc hoc loco idipsum

arctissime coheret, nec debebat divelli hoc caput a præcedenti, ut sensus sit: Qui (Christus, vel Deus) sicut omnes alios beneficia cumulat, sic etiam vos, qui, etc.